

Dorota Eichstaedt

Między historią a antropologią, czyli słów kilka o tomie "Atena i Arachne, która z nich piękniej tkaninę wyszywa : historia i antropologia"

Rocznik Wieluński 12, 167-169

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

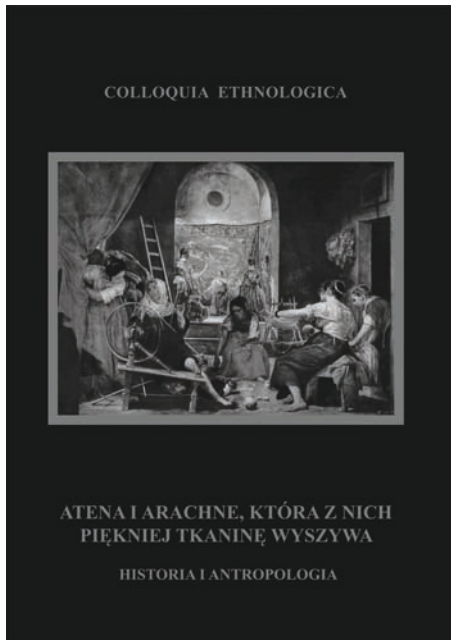

RECENZJE, OMÓWIENIA

Dorota Eichstaedt

MIĘDZY HISTORIĄ A ANTROPOLOGIĄ, CZYLI SŁÓW KILKA
O TOMIE *ATENA I ARACHNE, KTÓRA Z NICH PIĘKNIJĄ TKANINĘ
WYSZYWA. HISTORIA I ANTROPOLOGIA*¹

Myśli-kłucza do odczytania refleksji zawartych w tomie II „Colloquia Ethnologica”, zredagowanym przez Jarosława Eichstaedta i Krzysztofa Piątkowskiego, należy szukać w dwóch źródłach kulturowych: mitologii greckiej z jednej strony, z drugiej zaś – w malarstwie hiszpańskiego malarza Diego Velázquez. Inspiracją jest tu mityczna opowieść o prządce Arachne, zamienionej przez mściwą Atenę w pajaka. Nie chodzi tu jednak o mimetyzm dzieła sztuki, ale raczej o fascynującą zabawę w obrębie sztuki relacjami między iluzją a realizmem.

Autorzy tomu zwracają uwagę na znaczenie owej wskazanej w tytule metafory w odniesieniu do refleksji historyczno-antropologicznej na temat kultury. Jak mówić o kulturze? Po jaki język sięgać w narracji o niej? Tak zdają

się brzmieć podstawowe pytania tomu *Atena i Arachne, która z nich piękniejszą tkaninę wyszywa. Historia i antropologia*. Zbiór zawiera różnorodny tekst, dlatego trudno tu określić jednoznacznie zakres tematyczny. To refleksja o kulturze, człowieku, rzeczach,

¹ Red. J. Eichstaedt i K. Piątkowski, Ożarów–Wieluń 2012.

sprawach ostatecznych i ziemskich, ale przede wszystkim to tekst o samym procesie opowiadania o zjawiskach kulturowych. Dlatego miejsce swe w tych szkicach znajdują zarówno uwagi o śmierci, jedzeniu, pamięci, tradycji, jak i sposobie relacjonowania tych tematów. W tej refleksji autorzy sięgają przede wszystkim do historii, która staje się wszechobecnym kontekstem wszelkich motywów i uwag.

Podstawowym tematem jest dyskurs o kulturze, sięgający do wielu dyscyplin naukowych: antropologii, psychologii, literaturoznawstwa, językoznawstwa, historii, etnologii. Często granice między nimi są płynne, ulegają zatarciu, a refleksja zmierza do przekazu interdyscyplinarnego.

Metafora Ateny i Arachne, czyli dwóch sposobów patrzenia w sztuce na rzeczywistość, staje się wyraźna aluzją do relacji między historią i antropologią, między dwoma bohaterkami tomu. Ważny okazuje się tu także problem podmiotowości narracji badawczej i wskazanie na wielość podmiotów kulturowego dialogu. To zagadnienie kieruje uwagę czytelników tomu do problemów związanych z interpretacją opowieści o kulturze, są one bowiem siecią znaków, znaczeń wpisanych w wielopodmiotowy świat. Czy zatem istnieją wyraźne granice interpretacyjnej dowolności? Jak uniknąć zagrożeń płynących z różnych odczytań tych samych tekstów kulturowych? Piątkowski i na te pytania czytelnika znajduje sugerujące odpowiedzi – nie można ograniczyć swych badawczych zainteresowań jedynie do tekstów, bo to w procesie interpretacji doprowadza do niechcianej dowolności.

W szerszym sensie tom II „Colloquia Ethnologica” to także opowieść o rywalizacji historii i antropologii, to tekst o poszukiwaniu prawdy, w której najistotniejsze staje się jednak ścieranie się odmiennych racji, jak w świecie przedstawionym na obrazie „Prządki” Diego Velázqueza. Działania każdej dyscypliny naukowej, zmierzającej do znalezienia odpowiedzi na postawione pytania, określone są zarówno przez tradycję, bagaż kulturowy, jak i współczesne odniesienia do sytuacji badacza, który w narracji zawsze jest obecny.

Książka zaprasza zatem do interesującej przygody intelektualnej. Poprzez segmentację tekstu na trzy podstawowe części ułatwia tę podróż i interpretację, prowadzi myśl czytelnika w wyznaczonym przez redaktorów kierunku. Szkic Piątkowskiego, rozpoczynający refleksję o rozumieniu historii, odbija historyczną świadomość Polaka, prezentując wzajemne relacje i uwarunkowania między tą dziedziną nauki a mitem. To tekst o konstruowaniu wiedzy historycznej, ale także o tworzeniu mitów narodowych, wiążących się z dziejami. Powraca tu temat pamięci narodowej, wyobrażeń społecznych, symboliki, która buduje tożsamość kulturową. W kolejnych tekstach uwagi o historiografii, o historii i antropologii jako dopełniających się perspektywach badawczych kultury, zostają pogłębione o przykłady. Jacek Kowalewski omawia badawcze strategie zmagania się z przeszłością, podejmując temat tożsamości i obcości. Wojciech Piasek jako przykład antropologizowania historii podaje koncepcję historii gospodarczej Witolda Kuli. Swoje miejsce znajduje też w tomie temat śmierci, jego narracyjne

opracowania w kulturze staropolskiej (ars moriendi, teatralność zabójstw i egzekucji, pompa funebris). Przedmiotem zainteresowań Ewy Domańskiej jest sposób ujawniania się rzeczy w opowieściach antropologicznych i historycznych. Autorka skupia się na materialności jako obszarze badawczym. Autorów fascynują wzajemne relacje dyscyplin naukowych (Waldemar Kuligowski: *Historia i antropologia: papierowe małżeństwo?*, Aleksandra Kleśta Nawrocka: *Historia i antropologia. Spotkania w kuchni*), ale także przenikanie się różnych sposobów patrzenia na rzeczywistość i człowieka. Biografia spleta się więc z mitem (ciekawy szkic Dariusza Czai: *Portrety Carlo Gesualdo. Biografia i mit*), a dyskurs obrzędowy z literaturą sowizdrzańską (szkic Katarzyny Łeńskiej-Bąk: *Nieumiarkowanie w jedzeniu i piciu. Obżarstwo w dyskursie obrzędowym I literaturze sowizdrzańskiej*). Wśród wielu tekstów odnajdujemy także oryginalną opowieść o wiatraku, przepelnioną licznymi antropomorfizacjami i urzekającą gawędziarskim stylem, przyprawionym szczyptą humoru (szkic Jana Święcha). Wariacje na temat historii kończy szkic Małgorzaty Czepigi – pesymistycznie wskazuje na brak i pomijanie kontekstu historyczno-literackiego we współczesnej edukacji. Czy grozi nam zatem wychowanie pokoleń pozbawionych zdolności samodzielnego myślenia na skutek zagubienia historycznego i pomijania znaczących odniesień w edukacji?

Atena i Arachne, która z nich piękniej tkaninę wyszywa. Historia i antropologia to zbiór refleksji podkreślający wielość języków, którymi współcześnie mówi się o historii i antropologii.